

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» від 22.11.2023 № 3496-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 134, ст.787).
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення забору, кріоконсервації та зберігання репродуктивних клітин військовослужбовців та інших осіб на випадок втрати репродуктивної функції під час виконання обов'язків із оборони держави, захисту Вітчизни та інших покладених на них обов'язків відповідно до законодавства» від 24 січня 2025 р. № 78.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-2025-%D0%BF#Text>

УДК 340

Турлай О.

аспірант Західноукраїнського
національного університету

Правова природа медіаційної угоди у спорах з питань інтелектуальної власності

У контексті зростання ролі інтелектуальної власності як ключового активу економічного розвитку, дедалі більше уваги приділяється способам ефективного, швидкого й конфіденційного вирішення спорів у цій сфері. Медіація, як один із способів позасудового врегулювання спорів, визнана ефективною завдяки тому, що дозволяє уникнути тривалого судового процесу, зберегти ділову репутацію, підтримати партнерські відносини та мати можливість надалі співпрацювати, але вже в правовому полі.

Спори у сфері інтелектуальної власності часто містять елементи креативності, інноваційності та конкуренції, що робить їх особливо чутливими до розкриття у публічному процесі. Тому медіаційна угода як результат взаємно прийнятного врегулювання є надзвичайно важливою.

В Україні правова природа медіаційної угоди залишається малодослідженою через відносну новизну правового регулювання медіації. Так, можуть виникати питання щодо її юридичної сили, порядку виконання, в тому числі примусового, правових гарантій та допустимості врегулювання спорів щодо окремих категорій прав. Національне законодавство перебуває станом на сьогодні на етапі активного розвитку медіації, і саме це відкриває простір для формування чітких правових стандартів.

Таким чином, дослідження правової природи медіаційної угоди у спорах з питань інтелектуальної власності є вкрай актуальним. Воно спрямоване на заповнення нормативних прогалів, підвищення ефективності правозастосування та розвиток інституту альтернативного правосуддя в Україні.

Розпочинаючи аналіз правової природи медіаційної угоди, слід перш за все вказати, що ця угода є підсумковим документом процедури медіації —

добровільного та конфіденційного процесу врегулювання спору за участю нейтрального посередника (медіатора). І вона є повноцінним цивільно-правовим договором, що за своєю суттю порівнюється із мировою угодою, правовий режим якої встановлений ст. ст. 16, 207, 638 ЦК України [1].

Правові підстави можливості її застосування визначені нормами ЦК України. Зокрема, ст. 16 ЦК України передбачає право особи на захист свого цивільного права в тому числі шляхом «врегулювання спору шляхом медіації», тобто прямо визнає медіацію як законний спосіб захисту прав. Ст. 207 ЦК України визначає вимоги до форми правочину, і медіаційна угода має бути укладена у письмовій формі, що відповідає вимогам законодавства до правочинів між сторонами. Ст. 638 ЦК України містить загальні положення щодо укладення договору, зокрема щодо погодження істотних умов. І важливо, що медіаційна угода, як і будь-який договір, є результатом погодження сторонами предмету, прав і обов'язків, строків, відповідальності тощо.

Як ми вже вказували вище, медіаційна угода прирівнюється до мирової угоди. І щоб довести вірність такого твердження, наведемо їх спільні характеристики. Отож, як мирова угода, так і медіаційна:

- є добровільними та базуються на взаємному компромісі;
- мають обов'язкову юридичну силу після підписання;
- можуть бути виконані добровільно або примусово (після нотаріального посвідчення чи затвердження судом у межах судового спору).

Якщо аналізувати правові наслідки укладення медіаційної угоди, то слід вказати, що вона має правову силу цивільного договору, порушення якого тягне за собою відповідальність за Цивільним кодексом (зокрема, щодо невиконання зобов'язань). Для більших гарантій виконання сторони цілком можуть звернутися до суду з проханням затвердити медіаційну угоду як мирову, що робить її виконавчим документом (на підставі рішень судової практики та положень ЦПК/ГПК України). Також не заборонене й нотаріальне посвідчення медіаційної угоди як договору, що створює можливість її примусового виконання через виконавчу службу.

Відповідно до ст. 207 ЦК України та Закону України «Про медіацію» медіаційна угода укладається у письмовій формі. Це є обов'язковою умовою її дійсності, адже угода створює юридичні наслідки для обох сторін і може мати правову силу договору. Паперова форма з підписами обох сторін, як і електронна (з накладенням КЕП – кваліфікованого електронного підпису) мають однакову юридичну силу.

Якщо аналізувати зміст медіаційної угоди, її структуру і ключові елементи, то слід вказати на наступне:

Зміст угоди залежить від характеру спору, однак у загальному випадку має включати такі складові:

Преамбула (вступна частина):

- дані про сторони;
- посилання на медіаційний процес (дата, медіатор, предмет спору);
- волевиявлення сторін на врегулювання спору шляхом медіації.

Предмет угоди:

- конкретне визначення взаємних зобов'язань сторін (наприклад, передача прав на об'єкт ІВ, припинення використання певного контенту, компенсаційні виплати тощо);

- визначення способу виконання зобов'язань.
Умови виконання:
- строки виконання домовленостей;
- механізми контролю або звітності (за згодою сторін);
- можливість залучення третіх осіб (наприклад, нотаріуса або реєстратора прав ІВ).
- *Відповідальність сторін:*
- умови відповідальності у разі невиконання чи неналежного виконання угоди;
- штрафи, пеня або право звернення до суду.
- *Інші положення:*
- можливість зміни або розірвання угоди;
- конфіденційність;
- порядок вирішення спорів щодо виконання угоди;
- додатки (схеми, акти передачі, заяви тощо).

Як і будь-який цивільно-правовий договір, медіаційна угода має бути охарактеризована з позиції виконуваності. Так, варто перш за все вказати, що медіаційна угода, хоч і є цивільно-правовим договором, вона не є виконавчим документом, що ускладнює її примусове виконання у разі недобросовісної поведінки однієї зі сторін. Це є особливо актуальним у сфері інтелектуальної власності, де часто йдеться про комерційно важливі об'єкти, необхідність збереження комерційної таємниці тощо. І щоб надати їй такого статусу, можна скористатись двома можливостями – затвердити її в судовому процесі як мирову угоду, або ж нотаріально посвідчити. Звісно, що на вибір того чи іншого способу зробити мирову угоду виконавчим документом впливає той факт чи сторони вже розпочинали судові вирішення спору, щодо якого застосовується медіація. І якщо так, то вони можуть звернутись до суду з клопотанням (відповідно до ЦПК або ГПК України). Якщо ж процес не був розпочатий, то залишається лише добровільно звернутись до нотаріуса, щоб надати угоді вигляду виконавчого документа (відповідно до ст. 18 Закону України «Про нотаріат» [3]). Проте в останньому випадку слід зважати, що не всі види зобов'язань підлягають такому оформленню; можуть виникнути труднощі з визнанням права на ІВ без реєстраційних дій.

Отож, медіаційна угода набуває сили виконавчого документа лише у випадку її нотаріального посвідчення або затвердження судом як мирової. У іншому разі вона виконується добровільно, як звичайний договір. Вирішення проблеми виконуваності потребує подальшого вдосконалення законодавства, включно з уніфікацією процедур затвердження та роз'ясненням механізмів для сторін.

Також у питанні правового режиму медіаційної угоди важливе місце відводиться питанню обмежень, тобто існуванню таких видів спорів, які не можуть бути врегульовані завдяки медіації і відповідно яких не може стосуватись медіаційна угода. Так, йдеться про те, що ст. 4 Закону України «Про медіацію» (ст. 4), встановлює, що «не допускається укладення медіаційних угод щодо спорів, предмет яких становить питання, що прямо заборонені для врегулювання шляхом медіації законом» [2]. Такі обмеження мають на меті захист публічного порядку, прав третіх осіб та державного інтересу. І якщо аналізувати таку вимогу Закону співвідносно спорам у сфері

інтелектуальної власності, то виключається можливість укладення медіаційної угоди стосовно прав, що підлягають державній реєстрації. Йдеться про права на торговельні марки, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, авторське право в частині реєстрації. Тобто медіаційна угода не може сама по собі змінити або передати такі права без внесення відповідних записів до відповідних реєстрів. Зміна власника прав на об'єкт інтелектуальної власності також має здійснюватись через відповідну реєстраційну форму, відтак не може вирішуватись медіаційною процедурою. Тому всі спори, в яких мають бути задіяні реєстраційні процедури відповідних урядових органів державного управління у сфері інтелектуальної власності не можуть бути предметом розгляду медіації чи предметом медіаційної угоди.

Також значну увагу слід приділити проблемі захисту прав третіх осіб та публічного інтересу в спорах щодо прав інтелектуальної власності. Медіація, як приватний процес врегулювання спору, базується на принципах добровільності, конфіденційності та автономії сторін. Проте у спорах щодо інтелектуальної власності часто виникає ситуація, коли результати угоди між сторонами можуть впливати на інтереси третіх осіб або навіть суспільства в цілому. Це породжує ризики порушення прав та публічного інтересу, які не завжди можна захистити в межах приватної угоди. Так, прикладом можливого порушення прав третіх осіб слід назвати ситуацію, якщо право на об'єкт оскаржується кількома особами, але медіаційна угода укладається між двома сторонами — вона може порушити права третіх осіб, що не беруть участі у медіації. Угода між одним із авторів і порушником може бути укладена без відома іншого співавтора, чиї права також порушуються.

Публічний інтерес також впливає на питання медіабельності спору. Так, в окремих випадках інтелектуальна власність має суспільну значущість, особливо у сферах: фармацевтики (патенти на ліки), ІТ та безпеки (алгоритми, ПЗ), культури (твори мистецтва або літератури) тощо. Медіаційна угода, що обмежує доступ до таких об'єктів, може суперечити публічному інтересу, якщо створює монополію; обмежує доступ до важливої технології або знань; фіксує антиконкурентні домовленості.

Для мінімізації вказаних ризиків слід, на нашу думку, запровадити механізми перевірки впливу медіаційної угоди на зовнішні інтереси; передбачити можливості оскарження угоди, яка порушує права третіх осіб, в тому ж медіативному порядку; в спеціальному законодавстві стосовно прав інтелектуальної власності в нормах щодо захисту прав чітко передбачити, що в питанні реєстрації / перереєстрації прав, захист може здійснюватись виключно в судовому порядку.

Отож, медіація у сфері інтелектуальної власності є перспективним способом альтернативного вирішення спорів, що дозволяє врахувати як індивідуальні інтереси сторін, так і особливості об'єктів ІВ, які часто мають комерційну, творчу або наукову цінність. Медіаційна угода, розглянута як цивільно-правовий договір, здатна забезпечити гнучке, конфіденційне і взаємовигідне врегулювання конфліктів. Однак її повноцінна правова реалізація вимагає належного нормативного закріплення та практичного механізму примусового виконання.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.
2. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 7, ст.51.
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 39, ст.383.

Сампара Н. М.

*к.ю.н., Західноукраїнський
національний університет*

Бутрин Ю.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнський
національний університет*

Порушення розумних строків у цивільному судочинстві: національна практика та досвід ЄСПЛ

Вступ. Проблема дотримання розумних строків розгляду справ у цивільному судочинстві є однією з ключових гарантій права на справедливий суд, яке закріплене у ч.1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також у статті 121, та п. 10 ч. 3 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України. Вітчизняні науковці підкреслюють, що надмірне затягування провадження порушує право на судовий захист, гарантоване статтею 55 Конституції України, де зазначено, що права і свободи кожного захищаються судом [5]. Варто зрозуміти, що саме дотримання розумних строків має бути пріоритетним завданням для усіх держав у світовій спільноті, оскільки реалізація цього завдання впливатиме безпосередньо на довіру громадян до судової влади в країні. Актуальність дослідження зумовлена інтеграцією України на європейську арену та необхідністю вдосконалення національних процесуальних механізмів із врахуванням практики ЄСПЛ та міжнародних стандартів для мінімізації таких порушень при вирішенні спорів у цивільному судочинстві.

Стан дослідження проблеми. Проблематика порушення розумних строків у цивільному судочинстві активно досліджується як українськими науковцями, так і у зарубіжній правовій науці. В українській доктрині це питання проаналізовано такими науковцями, як В. Бобрик, С. Дяченко, В. Куценко, І. Коротюк, С.Протасов, які звертають свою увагу на проблеми нормативного регулювання та судової практики. Особливу увагу питанням розумності строків приділяє практика ЄСПЛ, зокрема справи *Kudła v. Poland*, *Frydlender v. France*, що встановлюють стандарти ефективного судочинства. Однак попри наявність теоретичних напрацювань залишається актуальною проблема у комплексному дослідженні ефективних механізмів запобігання